

attempt to distinguish the terms of «disorder» and «disfunction» of eating behavior. Study of the eating behavior disturbances with the help of the Dutch Eating Behavior Questionnaire allowed to make a conclusion that 43% of the ratees have the eating behavior disturbances. Study of life satisfaction of the ratees with different body-weight index has shown that there is a significant feedback between the life satisfaction level and body-weight index. The given fact illustrates that individuals with heavy weight are less satisfied with their life than individuals with lighter weight. Causes and effects of the given relation can be considered in two directions. Overweight can serve as a factor which prevents from life satisfaction sensation. However, life dissatisfaction can act as a factor which influences the eating behavior disfunctions.

Key words: eating behavior, disorders of eating behavior, disfunctions of eating behavior, overweight, hunger, appetite, satiation, body-weight index, feeding stereotype, life satisfaction.

Отримано: 9.07.2014 р.

УДК 159.923

Л.Ю. Айвазян
madyfly@mail.ru

Відмінності та особливості різновидів САМОТНОСТІ

Aivazian L.Y. Differences and peculiarities of loneliness varieties / L.Y. Aivazian // Problems of Modern Psychology: Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D.Maksymenko, L.A.Onufrieva. – Issue 25. – Kamianets-Podilsky: Aksioma, 2014. – P. 33-45.

Л.Ю. Айвазян. Відмінності та особливості різновидів самотності. У статті проаналізовано результати емпіричного дослідження відмінностей та особливостей різновидів самотності. В дослідженні розглядається два різновиди самотності, що утворюють методологічну суперечність. Зроблено висновок, що два дані різновиди представляють одне явище самотності та є відображенням потреби самовираження в одному випадку і потреби комунікації – в іншому. Досліджено, що незадоволення потреб призводить до виникнення самотності, що виконує сигнальну і каталізуючу функції. Підтверджено, що різновид самотності, який обумовлений уособленням і домінуванням особистісних ідентифікацій, пов'язаний із рефлексією, механізмами психологічного захисту і потребою самовира-

ження. Зроблено висновок, що механізми психологічного захисту можуть пригнічувати потребу у самовираженні при паралельному зростанні рівня самотності, сигналізуючи про незадоволену потребу. Різновид самотності, що обумовлений домінуванням соціальних ідентифікацій, пов'язаний із незадоволеною потребою у спілкуванні. При незадоволенні такої потреби буде зростати рівень самотності і втрачатися смисл життя. На основі отриманих результатів представлена модель самотності, що відповідає онтологічній концепції особистості. Дане переживання може розгортатися на рівні особистості як соціальна самотність і на рівні індивідуальності як екзистенціальна самотність. Дані різновиди самотності протиставляються у сучасній психології, що утворює методологічну проблему, оскільки в одному випадку стверджується, що самотність має негативне значення, в іншому – позитивне і є умовою розвитку особистості. Побудована модель дозволяє вирішити дану проблему через варіативність самотності і цілісність даного явища. Результати, представлені у статті, можуть бути застосовані в дослідженнях самотності та в інтервенційній роботі із особами, що зіткнулися із даним явищем.

Ключові слова: самотність, особистість, розвиток, механізми психологічного захисту, самовідношення, рефлексія, уособлення, ідентифікація.

Л.Ю. Айвазян. Отличия и особенности разновидностей одиночества. В статье проанализированы результаты эмпирического исследования отличий и особенностей разновидностей одиночества. В исследовании рассматриваются две разновидности одиночества, которые создают методологическое противоречие. Сделан вывод, что две данные разновидности представляют одно явление одиночества и являются отражением потребности в самовыражении в одном случае и потребности в коммуникации в другом. Исследован тот факт, что неудовлетворение потребностей приводит к возникновению одиночества, которое выполняет сигнальную и катализирующую функцию. Подтверждено, что разновидность одиночества, обусловленная обособлением и доминированием личностных идентификаций, связана с рефлексией, механизмами психологической защиты и потребностью самовыражения. Сделан вывод, что механизмы психологической защиты могут подавлять потребность в самовыражении при параллельном росте уровня одиночества, сигнализируя про неудовлетворённую потребность. Разновидность одиночества, которая обусловлена доминированием социальных идентификаций, связана с неудовлетворённой потребностью в общении. При неудовлетворении данной потребности будет расти уровень одиночества и утрачиваться смисл жизни. На основании полученных результатов представлена модель одиночества, которая соответствует онтологической концепции личности. Одиночество может разворачиваться на уровне личности и определяется нами как социальное одиночество и на уровне индивидуальности, как экзистенциальное. Данные разновидности противопоставляются в современной психологии, что образует методологическую про-

блему, поскільки в одному випадку утверджується, що самотність має негативне значення, в іншому – позитивне значення для особистості і є умовою її розвитку. Побудована модель дозволяє вирішити цю проблему через варіативність самотності і цілісність даного явища. Результати, представлені в статті, можуть бути використані в дослідженнях самотності і в інтервенційній роботі з особистостями, які зіткнулися з цим явищем.

Ключові слова: самотність, особистість, розвиток, механізми психологічної захисту, самоідентифікація, рефлексія, індивідуалізація, ідентифікація.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження самотності пов'язана із наслідками, до яких призводить дане явище як для особистості, так і для суспільства в цілому. Зміни, які відбуваються у суспільстві у вигляді кризи, аномії, збільшують частоту і поширеність самотності. Оскільки різні форми самотності однаково можуть призводити як до позитивних, так і до негативних зрушень для особистості, то необхідним в сучасній психології є дослідження різновидів даного явища, його особливостей і визначень.

Велика низка досліджень самотності утворює різноманітність визначень даного явища, що спричинює методологічні протиріччя. Аналіз сучасної наукової літератури дозволяє дійти висновку, що можна виділити екзистенціальну самотність, яка має позитивне значення для розвитку особистості, та соціальну, що негативно впливає і призводить до деградації особистості. Перший різновид самотності є відображенням росту самостійності особи, росту її суб'єктності. Другий різновид самотності виникає при незадоволеній потребі у спілкуванні. Результати великої кількості досліджень відображають особливості і відмінності даних різновидів самотності, породжують нові визначення даного поняття, однак нерозкритим залишається механізм утворення того чи іншого різновиду самотності. В переважній більшості досліджень дані види самотності розглядаються як окремі явища, однак методики діагностики та інтервенції залишаються єдиними для обох різновидів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Самотність представлена у роботах К.А. Абульханової-Славської, С.Л. Вербицької, С.А. Ветрова, Д.В. Гарбузова, О.В. Данчевої, В.Дж. Дерлеги, О.Б. Долгінової, А.Р. Кірпинова, І.С. Кона, О.М. Коротеєвої, Ю.П. Кошелевої, В.М. Куніциної, Д.А. Матеєва, О.Н. Мухіярової, К. Мустакаса, О.В. Неумоєвої, Р.К. Нуреєвої, Е. Пепло, Ж.В. Пузанової, Ф. Райса, Д. Рассела, Є.Є. Рогової, К. Роджерса, Ф. Слейтера, І.М. Слободчикова, Г.В. Старшенбаума, Д.Т. Судзюки, Г.М. Тихонова, Е.В. Тихонової, С.Г. Трубінової, І.А. Уледо-

вої, Н.В. Хамітова, Г.Р. Шагівалеевої, Р.В. Шмельова, Н.В. Шитової, Дж.І. Янга, Є.С. Яхонтової, Hawkley, L. C., Preacher, K., & Cacioppo, J. T., Kurina, L. M., Knutson, L. C., Lauderdale, D. S., & Ober, C., Masi, C. M., VanderWeele, T. J., L. C., Thisted Savikko, Routasalo, Tilvis, Strandberg, Pitkala та ін. [1].

Різноманітні результати досліджень самотності систематизовані групою авторів Д.Расселом, М.Фергюсоном та Л.Пепло. Залежно від визначення даного явища, автори виділяють наступні підходи: психодинамічний (Burton; Ferreira; Fromm-Reichman; Leiderman; Н. Реплау; Rubbins; Sullivan; Zilboorg), феноменологічний (К. Роджерс), екзистенціальний (Мустакас, В.Міжускевич), соціологічний. (Боумен, Пісмен і Слейтер), когнітивний (Д.Рассел, М.Фергюсон та Л.Пепло), інтеракціоністський (Р. Вейс), приватний (В.Дерлега й С.Маргуліс), гуманістичний (А. Маслоу). В сучасній психології виділяють також нейропсихологічний підхід, де самотність розглядається відповідно до протікання гуморальних процесів. Автори, які досліджували самотність в даному підході: Hawkley, L. C., Preacher, K., & Cacioppo, J. T., Kurina, L. M., Knutson, L. C., Lauderdale, D. S., & Ober, C., Masi, C. M., VanderWeele, T. J., L. C., Thisted [2].

Аналіз літератури дозволяє зробити висновок, що аспектами та особливостями, які відрізняють різновиди самотності, є значення даного явища для особистості та наслідки, до яких вони призводять[3]. Відносно даного аспекту в сучасній психології існує діаметрально протилежна точка зору на значення самотності для особистості. С.В.Бакалдин, С.Л. Вербицька, О.М.Коротеева, Н.В.Перешіна, Є.Є. Рогова, Ю. М Черепухин [4], Дж.І. Янга, Knutson, L. C., D. Lauderdale, Ober, Masi та ін. стверджують, що самотність має негативне значення для розвитку особистості, інші – А.А.Артамонова, О.В. Лазарянц, А. Р. Кірпіков, І.С. Кон, Е. Н. Мухіярова, Б. Міюкович, Е. В. Неумова, А. В. Нечаєв, Ж. В. Пузанова [5] – вважають, що самотність має позитивне значення. Проблему утворює і методологічне визначення самотності як цілісного явища, що має певне конкретне значення. Складність визначення самотності пов'язана із відсутністю чітких розмежувань з дотичними до даного поняття термінами (ізоляція, аномія, усамітнення, відчуження) [6].

Нижче наведені результати емпіричного дослідження самотності як цілісного явища, що має різновиди, які відрізняються певними особливостями та наслідками.

Формулювання мети. Мета нашої роботи полягає у представленні емпіричних результатів дослідження самотності як ціліс-

ного явища, виділення різновидів самотності, їх особливостей, причин та наслідків.

Викладення результатів дослідження. Для досягнення поставлених завдань була використана низка методик, зокрема методика діагностики рівня суб'єктивного відчуття самотності Д. Рассела, М. Фергюсона, яка дозволила визначити загальний рівень самотності респондента; методика «Індекс життєвого стилю у модифікації О.С.Романової», за допомогою якої були виявлені домінуючі механізми захисту особистості; методика смисложиттєвих орієнтацій Д.О. Леонтєва, що була використана для виявлення наслідків різновидів самотності; методика визначення ієрархії потреб за модифікацією І.О. Акіндінової, що дозволила визначити домінуючу потребу респондента; методика діагностики комунікативних і організаторських схильностей, у якій бралася до уваги шкала комунікативних схильностей; методика визначення ідентичності М. Куна, що дозволила виявити домінуючий процес у бутті особистості на момент опитування, а саме ідентифікацію або уособлення. Перший процес відображає прагнення особистості до виявлення своїх соціальних ролей і залученості до певних соціальних груп, другий – уособлення – виражається в особистісних ідентифікаціях і прагненні самопізнання та самовизначення, відокремлення себе, як окремої одиниці.

У вибірку увійшли 281 респондентів. З них було 161 досліджуваних жіночої статі та 120 чоловічої. При емпіричній обробці даних були виявлені дві підгрупи за критерієм домінування особистісних/соціальних ідентифікацій. Були виявлені різні, а щодо деяких шкал, і протилежні кореляції в зазначених групах. Так, у групі респондентів із високим рівнем соціальних ідентифікацій був виявлений зворотній зв'язок суб'єктивного відчуття самотності й самоінтересу на рівні 0,432 із рівнем значимості 0,030 за Пірсоном, зворотній зв'язок суб'єктивного відчуття самотності й глобального самовідношення на рівні 0,441 при рівні значимості 0,028 і прямий зв'язок зі шкалою самозвинувачення на рівні 0,456 при рівні значимості 0,018. У респондентів, у яких високий рівень особистісних ідентифікацій, кореляції самотності й шкал самовідношення мають прямий зв'язок: із самоінтересом на рівні 0,423 при рівні значимості 0,002, глобальним самовідношенням на рівні 0,408 із рівнем значимості 0,011, аутосимпатією на рівні 0,408 при рівні значимості 0,003, самоповагою на рівні 0,434 при рівні значимості 0,001, самоприйняттям на рівні 0,466 при рівні значимості 0,005, зв'язок із самозвину-

ваченням не був виявлений. Отже, самотність, що пов'язана із самовизначенням і уособленням, підвищує позитивне самостварення особистості, а відповідно, має позитивне значення для розвитку особистості. Самотність, яка пов'язана із соціальними ідентифікаціями і прагненням приналежності до певної групи, має негативне значення і призводить до негативного самостварення.

Результати, отримані за методикою рефлексивності, підтверджують припущення про те, що респонденти, в яких у даний момент домінує процес обособлення над процесом ідентифікації, мають підвищений рівень самопізнання. Прямий взаємозв'язок між рівнем суб'єктивного відчуття самотності та рефлексивністю на рівні 0,419 при рівні значимості 0,001 у респондентів з високими особистісними ідентифікаціями свідчить про те, що самотність, породжена уособленням, тісно пов'язана із процесами самопізнання, в даному випадку – рефлексії. У респондентів з домінуванням соціальних ідентифікацій кореляція рефлексивності та самотності відсутня, що ще раз підтверджує не лише відмінність даних різновидів самотності, а і їх суперечливість, яка існує у даному єдиному явищі.

При обробці даних респондентів, в яких домінує процес ідентифікації, не було виявлено зв'язку між рівнем самотності і рівнем механізмів психологічного захисту. У респондентів, в яких домінує процес уособлення, була виявлена кореляція на рівні 0,485 при рівні значимості 0,049, що ще раз підтверджує суперечливість самотності і різновидів, в яких вона виявляється. Отримані результати свідчать, що рівень механізмів психологічного захисту зростає лише для самотності, яка є результатом уособлення. Оскільки такий різновид самотності тісно пов'язаний із рефлексивністю та відповідно і з самопізнанням, і дані процеси є складними психологічними утвореннями, то виникнення самотності як переживання власної самостійності викликає підвищення психологічного захисту особистості, що дозволяє уникати гострої екзистенціальної кризи.

Взаємозв'язок самотності та смислотворчих орієнтацій підтвердився в обох групах. Було виявлено кореляцію самотності та смислотворчих орієнтацій на рівні -0,414 при рівні значимості 0,002 у респондентів, у яких домінують особистісні ідентифікації, і кореляція самотності та смислотворчих орієнтацій на рівні -0,581 при рівні значимості 0,002, у респондентів, у яких домінують соціальні ідентифікації. Це свідчить про спільність різновидів самотності як єдиного явища, і незалежно від її обумовленос-

ті людина буде набувати самотність одночасно із втратою смислу життя. Такі взаємозв'язки підтверджують цілісність явища самотності та відмінність його різновидів.

Відмінність двох різновидів самотності була виявлена у кореляційному аналізі між смислотворчими орієнтаціями та механізмами психологічного захисту. У респондентів, в яких домінують соціальні ідентифікації, не було виявлено взаємозв'язку, на відміну від групи, де домінують особистісні ідентифікації, що ще раз підтверджує відмінність двох різновидів самотності. В даній групі респондентів кореляція гіперкомпенсації зі шкалою результативності життя на рівні 0,586 при рівні значимості 0,011 свідчить, що задоволеність власною самореалізацією зростає паралельно із гіперкомпенсацією. Тобто людина, що відчуває самотність внаслідок домінування особистісних ідентифікацій і самопізнання, через накопичення відчуття зверхності по відношенню до інших відчуває власну реалізацію. Така компенсація нереалізованої особистості дозволяє відчути задоволеність власним особистісним розвитком. Дане відчуття існує лише за високого рівня механізмів психологічного захисту.

Механізм гіперкомпенсації взаємопов'язаний зі шкалою локус-контролю життя на рівні 0,677 при рівні значимості 0,002. За рахунок відчуття переваги над іншими індивід може відчувати себе вільним у життєвих рішеннях і виборі, дане відчуття є примарним, і при зниженні механізмів психологічного захисту, також паралельно знижується. Також у цій групі респондентів механізми психологічного захисту корелювали із потребою у самовираженні на рівні 0,401 при рівні значимості 0,048 з оберненим характером зв'язку. Тобто, потреба у самовираженні неактуалізована і знаходиться на низькому рівні, в такому випадку зростають механізми психологічного захисту, і тим самим, як проілюстровано вище, створюють видимість самореалізації. У групі респондентів, де домінують особистісні ідентифікації, самотність пов'язана опосередковано із потребою самовираження.

Даний різновид самотності є результатом уособлення і рефлексії, при активній суб'єктній участі людини сприяє процесу самовираження і життєвому смислотворенню особистості. Обидва різновиди самотності викликають неприємні переживання, однак лише даний різновид взаємопов'язаний із механізмами психологічного захисту, які в свою чергу надають ілюзорні смислотворчі орієнтації, які формуються завдяки гіперкомпенсації. При зростанні рівня механізмів психологічного захисту пара-

лельно зростає самотність. Для уникнення негативних переживань необхідно постійно підвищувати рівень захисту і, якщо буде досягнуто високого рівня, відбудеться невротизація особистості. Враховуючи вищенаведені емпіричні результати при даному різновиді самотності, його трансформація відбувається паралельно із підвищенням потреби у самовираженні. Отже, потреба самовираження та побудова смислотворчих орієнтацій без росту рівня механізмів психологічного захисту знижують деструктивну роль самотності і виокремлюють її сигнальну роль. Процеси уособлення і самотності даного різновиду знижують смислотворчі орієнтації, актуалізують потребу у самовираженні й утворенні істинних смислотворчих орієнтацій, які формуються при безпосередньому та усвідомленому залученні особистості.

У респондентів, в яких домінують соціальні ідентифікації, самотність представляє собою інший різновид і виконує сигнальну функцію, що відображає незадоволену потребу у спілкуванні. Даний різновид самотності не пов'язаний із механізмами психологічного захисту, оскільки відображає одну із базових потреб людини в комунікаціях.

Даний різновид самотності буде виникати при зниженні комунікативних навичок і підвищенні потреби у спілкуванні. При задоволенні даної потреби рівень самотності знижується і паралельно зростають смислотворчі орієнтації, тобто людина відчуває задоволеність, результативність власного життя, свободу прийняття рішень, тощо.

Емпіричні результати дозволили систематизувати отримані дані у загальній моделі, окреслити відмінності різновидів самотності. Самотність в даній моделі розглянута в ракурсі онтологічної концепції особистості, що включає рівень індивіда і відображає психофізіологічну площину буття людини.

Другий рівень позначається особистістю і відображає соціальну площину буття людини. Дана площина є основою для розгортання самотності, що обумовлена домінуванням соціальних ідентифікацій. Отже, соціальна самотність – це відображення та індикатор задоволеності й достатності кількості/якості соціальних контактів і спілкування особистості.

Третій рівень – індивідуальність, в площині якої розгортається самотність, що обумовлена домінуванням особистісних ідентифікацій. Самотність внаслідок рефлексії активізує потребу у самовираженні і дає можливість для формування власних смислотворчих орієнтацій, що сприяє розвитку особистості і нівелює деструктивний аспект самотності даного різновиду.

Висновки. У даному дослідженні було виділено два різновиди самотності: соціальна та екзистенціальна. Результати емпіричного дослідження підтвердили припущення про якісну відмінність екзистенціальної та соціальної самотності, що було відображено у відмінній природі чинників, що обумовлюють самотність, психологічних особливостей, механізмів переживання та механізму перенаправлення самотності для сприяння розвитку особистості. За результатами емпіричного дослідження було виділено чинники, що обумовлюють соціальну самотність, які полягають у незадоволеній потребі в спілкуванні і низьких комунікативних навичках. Було виявлено особливості даного різновиду самотності. Ними є її пов'язаність із соціальною ідентифікацією особистості, яка відображає соціальні ролі та статус. Було доведено, що надмірна ідентифікація особистості пов'язана із самотністю з оберненим характером. Людина не задовольняє власної потреби у спілкуванні, і при цьому зростає кількість її соціальних ролей у співвідношенні з індивідуалістичними. Дані процеси призводять до знеособлення і дезадаптації. Результатами дослідження було підтверджено, що наслідками соціальної самотності є негативне самовідношення і зниження смислотворчих орієнтацій. Переживання самотності у даному випадку виконує сигнальну функцію про незадоволення базової потреби людини у спілкуванні та має активізувати і спрямувати діяльність на збільшення кількості/якості соціальних зв'язків. Якщо незадоволена потреба у спілкуванні задовольняється, людина не відчуває себе самотньою, і в неї зростають смислотворчі орієнтації.

Другий різновид самотності – екзистенціальна. Було виявлено чинники, що обумовлюють дане переживання, які представлені процесами самопізнання, уособлення та індивідуалізації. Людина, пізнаючи себе, усвідомлює свою унікальність і відповідальність за творення власного життя, що відображається у переживанні самотності. В результаті емпіричного дослідження були визначено особливості екзистенціальної самотності, що виражаються у взаємопов'язаності із механізмами психологічного захисту. Самотність є неприємним переживанням незалежно від її каузальної обумовленості, однак саме екзистенціальний її різновид активізує механізми психологічного захисту, які спрямовані на нівелювання негативних переживань, пов'язаних із даним феноменом. На основі наукових результатів було доведено, що механізм переживання екзистенційної самотності полягає в обумовленості даного переживання самопізнанням, що знижує рівень смислотворчих орієнтацій, спричинює механізми

психологічного захисту, внаслідок чого утворюються ілюзорні смислотворчі орієнтації, але водночас підвищується самотність. Паралельно з даними процесами знижується потреба у самовираженні. Виникає замкнене коло, що призводить до стагнації особистості. Існують смислотворчі орієнтації, але вони є ілюзорними, оскільки створені неусвідомлено за допомогою механізмів захисту, відсутня активність суб'єкта, тому нівелюється потреба самовиражатися. Був виявлений і окреслений механізм перенаправлення самотності для сприяння розвитку особистості, який полягає у нівелюванні механізмів психологічного захисту, що дозволить зруйнувати ілюзорний смисл життя та активізувати усвідомлену побудову істинних смислотворчих орієнтацій, тим самим актуалізувати потребу у самовираженні, відтак самотність знизиться і призведе до відчуття самотійності та залученості людини у творенні власного життєвого шляху.

Узагальнення існуючих підходів до вивчення самотності і її різновидів засвідчує недостатнє використання в них методологічного потенціалу суперечності визначення даного феномена. Недостатньо вивчені взаємозв'язки самотності і комунікативних навичок, актуальних потреб особистості, самопізнання, самовідношення, рефлексії, ідентифікація, уособлення, механізмів психологічного захисту, смислу життя, депресії зумовили побудову моделі, яка дозволила за даними явищами розмежувати екзистенціальну та соціальну самотність і довести їх якісну відмінність.

Було виділено основні аспекти розрізнення самотності, такі як індивідуалізація, потреба у спілкуванні, потреба у самовираженні, що дозволило систематизувати розбіжності виявлені в теоретичному аналізі.

Отримані результати підтверджують, що самотність і процес її переживання та різновиди посідають важливе місце у процесі розвитку особистості. За результатами емпіричного дослідження самотність може призводити як до позитивних зрушень, зокрема зростання суб'єктності, так і до стагнації і деградації особистості. У роботі підтверджено припущення, що самотність існує і проявляє себе як потенційна можливість розгортання самопрояву, якщо вона обумовлена самопізнанням і уособленням. Якщо самотність обумовлена незадоволеною потребою у спілкуванні, вона може призводити до негативного самовідношення та соціальної стагнації особистості.

На основі отриманих наукових результатів, доведено, що екзистенціальна та соціальна самотність є якісно відмінними різно-

видами переживання самотності, які визначаються чинниками, що їх обумовлюють, власними психологічними особливостями, відмінними механізмами переживання самотності, різними механізмами перенаправлення даного переживання для сприяння розвитку особистості. Встановлено, що екзистенціальна та соціальна самотність – якісно відмінні явища і процеси, та потреби, що вони відображають беруть безпосередню участь у розвитку, стагнації та деградації особистості. У цілому результати теоретико-методологічного аналізу порушеної наукової проблеми та емпіричні результати підтверджують перспективність наукового напрямку онтологічної психології самотності.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні самотності на засадах онтологічного та діяльнісного підходів, систематизації даного поняття і, відповідно, розробки нового діагностичного інструментарію, програм нівелювання негативних наслідків самотності та програм перенаправлення самотності для сприяння розвитку особистості, враховуючи якісно відмінну природу екзистенціальної та соціальної самотності.

Список використаних джерел

1. Нечаев А. В. Онтология одиночества: рассуждения о природе человеческого одиночества / А. В. Нечаев. – Самара: Изд-во Самарского гос. ун-та, 2004. – 281 с.
2. Прохоренкова Е. В. Влияние одиночества на духовное развитие человека / Е. В. Прохоренкова // Человек и культура: сборник статей и тезисов. – Тюмень: Изд-во ТюмГУ, 2001. – С. 90-97.
3. Романова Н. П. Одиночество: введение в проблему / Н. П. Романова, В. С. Дробышевский. – М.: Изд-во МПУ, 2003. – 324 с.
4. Селиванова О. А. Специфика проявления состояния одиночества и коррекция его негативного влияния на личностное развитие подростков с задержкой психического развития, воспитывающихся в разных условиях: Автореф. дис... канд. психол. н.: 19.00.10 – коррекционная психология / Елена Анатольевна Селиванова. – Екатеринбург, 2009. – 22 с.
5. Сузая О. Ю. Социально-психологические проблемы изучения одиночества / О. Ю. Сузая // Социальный психолог. – 2002. – №2. – С. 62-63.
6. Шагивалеева Г. Р. Одиночество и особенности его переживания студентами: монография / Г. Р. Шагивалеева. – Елабуга: Алмедиа, 2007. – 157 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Nechaev A. V. Ontologija odinochestva: rassuzhdenija o prirode chelovecheskogo odinochestva / A. V. Nechaev. – Samara: Izd-vo Samarskogo gos. un-ta, 2004. – 281 s.
2. Prohorenkova E. V. Vlijanie odinochestva na duhovnoe razvitie cheloveka / E. V. Prohorenkova // Chelovek i kul'tura: sbornik statej i tezisov. – Tjumen': Izd-vo TjumGU, 2001. – S. 90-97.
3. Romanova N. P. Odinochestvo: vvedenie v problemu / N. P. Romanova, V. S. Drobyshvskij. – M.: Izd-vo MPU, 2003. – 324 s.
4. Selivanova O. A. Specifika projavlenija sostojanija odinochestva i korrekcija ego negativnogo vlijanija na lichnostnoe razvitie podrostkov s zaderzhkoj psihicheskogo razvitija, vospityvajushhihsja v raznyh uslovijah: Avtoref. dis... kand. psihol. n.: 19.00.10 – korrekcionnaja psihologija / Elena Anatol'evna Selivanova. – Ekaterinburg, 2009. – 22 s.
5. Suzaja O. Ju. Social'no-psihologicheskie problemy izuchenija odinochestva / O. Ju. Suzaja // Social'nyj psiholog. – 2002. – №2. – S. 62-63.
6. Shagivaleeva G. R. Odinochestvo i osobennosti ego perezhivaniya studentami: monografija / G. R. Shagivaleeva. – Elabuga: Almedia, 2007. – 157 s.

L.Y. Aivazian. Differences and peculiarities of loneliness varieties.

In the given article the results of empirical research of differences and peculiarities of loneliness are analyzed. In this research we consider two varieties of loneliness that create methodological controversion. The conclusion is done that these two varieties represent the single loneliness phenomenon and in one case it is the reflection of the need in self-expression, in the other case it is the reflection of communication needs. It has been established that dissatisfaction of demands causes loneliness initiation which carries out signal and catalyzing functions. It has been confirmed that loneliness variety caused by individualization and domination of personal identifications is linked with reflection, mechanisms of psychological defense and self-expression demand. The conclusion has been done that mechanisms of psychological defense can suppress self-expression need while the level of loneliness is growing, which indicates the unsatisfied demand. The variety of loneliness caused by domination of social identifications is linked with unsatisfied communication demand. If this demand is not satisfied then the loneliness level will grow up and sense of life will be lost. Basing on these results we have introduced the loneliness model which corresponds to the ontological concept of personality. Loneliness can occur on the level of personality and then it is considered as the social loneliness, and on the level of individuality – then

it is considered as the existential one. These varieties are opposed in the modern psychology, creating methodological problem, because in one case it is stated that loneliness has negative sense for the personality and in the other case it is stated that loneliness has positive sense for the personality and is the condition of its development. The built model lets us solve this problem using diversity and integrity of loneliness. The results from this article may be used in loneliness research and intervention work with the people who faced loneliness.

Key words: loneliness, personality, development, mechanisms of psychological defense, self-attitude, reflection, individualization, identification.

Отримано: 14.07.2014 р.

УДК 159.922.73

О.Б. Бовть
obovt@mail.ru

ИССЛЕДОВАНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ДЕТЕРМИНАНТ ВИКТИМНОГО ПОВЕДЕНИЯ ПОДРОСТКОВ

Bovt O.B. The research of psychological determinants of the teenagers' victim behaviour / O.B. Bovt // Problems of Modern Psychology: Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D.Maksymenko, L.A.Onufrieva. – Issue 25. – Kamianets-Podilsky: Aksioma, 2014. – P. 45-59.

О.Б. Бовть. Дослідження психологічних детермінант віктимної поведінки підлітків. Обґрунтовано актуальність дослідження соціально-психологічних й індивідуально-особистісних детермінант віктимної поведінки дітей та підлітків з метою попередження його становлення. Показано недостатню науково-теоретичну вивченість соціально-психологічних механізмів віктимізації поведінки дітей підліткового віку. Розглянуто сутність категорій віктимність, віктимізація, віктимна поведінка. На теоретичному рівні виявлено та проаналізовано соціально-психологічні причини й фактори становлення віктимної поведінки дітей та підлітків. Віктимність підлітка аналізується як властивість його особистості. У комплексі соціально-психологічних та індивідуально-особистісних детермінант віктимної поведінки підлітків серед найбільш